

KOBBERMARK

Gyrðir Elíasson
Kobbermark

Oversat fra islandsk
af Erik Skyum-Nielsen

FORLAGET VANDKUNSTEN

NOVELLER

Indhold?

HAVESTUEN

I

Sommeren havde været dejlig, og den havde strakt sig til langt ud på efteråret. Meteorologerne kappedes om at beskrive, hvor usædvanligt det var. Det tog jeg mig ikke så meget af. De fleste dage sad jeg ude i havestuen, ved det lille bord helt ude ved ruden, og indtastede på computeren den historie, jeg var i færd med at skrive. Ikke sådan at forstå, at det gik let for mig med den. Ingenting gik for mig. Men jeg blev ved med at forsøge. Uden for ruden dannede træerne en mur imod omverdenen. Jeg kunne ikke se længere end baghaven, lige bortset fra bjergtoppene over de laveste træer. Det var også blevet sådan, at jeg ikke ville se andet end græsset, og så træerne. Jeg gik helst ikke ud. Hvis ikke jeg sad og skrev, lå jeg inde i stuen og læste, med to store puder under hovedet ligesom en patient. Min kone var holdt op med at kommentere det, at jeg aldrig gik uden for en dør, hun sagde aldrig noget længere, når hun kom hjem fra arbejde. Tavs og lydløst gik hun hen i butikken og købte ind. Jeg lavede min aftalte del af husarbejdet og lavede undertiden mad, men det var så det hele. Livet nåede kun lige akkurat ud i haven, kun når det var ved at blive aften skete det, at jeg gik mig en lillebitte spadseretur hen ad gaden. Det var en stille gade, og som regel færdedes kun få på den, hverken i bil eller til fods, så jeg undgik for det meste at møde nogen.

Historien som jeg skrev på, var lang. Det var, som om den var endeløs. Jeg havde ingen idé om, hvordan

den skulle slutte, hvis den nogen sinde sluttede, men jeg vidste i hvert fald, at jeg langtfra var nået til enden på den. Det eneste jeg havde besluttet, hvad slutningen angik, var, at jeg ville skrive SLUT efter de sidste ord. Jeg forsøgte at forestille mig den lettelse, jeg ville føle, når jeg var færdig med den. Ikke desto mindre havde jeg ingen forlægger til den.

Om aftenene, når jeg sad i havestuen og arbejdede ved computeren, eller skrev i Moleskine-notesbogen (jeg nægtede hårdnakket at bruge andre notesbøger), sad min kone som regel inden for døråbningen i stuen og så fjernsyn. Hun så det ene program efter det andet, inden hun gik i seng. Hun skulle tidligt op for at nå på arbejde. Hun kom hen til mig ved bordet, inden hun gik ind for at sove, og sagde godnat til mig. Hun bøjedede sig ned og kyssede mig hurtigt på kinden. Jeg så knap nok op.

»Godnat,« sagde hun.

»Godnat,« sagde jeg åndsfraværende.

»Kommer du snart ind?«

»Det ved jeg ikke,« svarede jeg.

Hun gik, og jeg sad tilbage i havestuen med lampen brændende og det grålige skær på computerskærmen. Kulsorte træer i haven på den anden side af ruden. Jeg fortsatte med at bevæge mig forsigtigt hen ad handlingens rødlige tråd, dybt ind i en tid, der for længst var forbi. Inde fra stuen lød dæmpet musik fra tv-apparatet, Elin havde ikke slukket for det, inden hun gik til ro. Jeg rejste mig ikke op for at slukke for det, men gav mig lidt efter lidt til at lytte. Det var tydeligvis et jazzprogram, optagelser med Keith Jarrett, og ind imellem hørte jeg utydeligt brudstykker af interviews

med ham, hvor han talte om musikken. Så holdt jeg helt op med at lytte til det og fortsatte med at fordybe mig i historien. Gulvfliserne var kolde, og jeg havde bare tæer, for sådan følte jeg at jeg bedst kunne følge stien i historien. Den var i lange afsnit tæt bevokset med græs. Og jeg var nødt til at standse op ved hver bugtning, fordi jeg var usikker på retningen. Nogle gange delte stien sig i tre, og jeg var nødt til at vælge én.

II

To dage senere, da jeg havde spist morgenmad og sagt farvel til Elin, der var taget på arbejde, lavede jeg kaffe og bar den dampende kop ud i havestuen. Jeg tændte for computeren og gik ind på en engelsk netavis. Det var altid de samme nyheder: om krig, mordsager og penge, der var forsvundet det ene eller det andet sted hen. Jeg gad ikke læse noget som helst af det til ende. Så åbnede jeg dokumentet med historien og begyndte at skrive.

Det var regnvejr, dråberne slog let imod glastaget oven over mig, og træerne dryppede med deres gulne våde blade. Græsset var stadig ufattelig grønt i forhold til årstiden. Jeg skrev i et stykke tid, og glemte kaffen, kom først i tanker om den, da den var blevet kold og jeg ikke kunne drikke den. Jeg var blevet klar over, at historien var mislykket, men kunne alligevel ikke stoppe. Der var et eller andet, der trak mig videre, det var som om selve personerne i den hev i mine skjortearmer og forlangte, at jeg fortsatte med at for-

me deres liv på trods af, at det var et ynkeligt og ensomt liv, som ingen nogen sinde ville engagere sig i.

Telefonen ringede, det var en ven af mig, som jeg ikke havde set i lang tid, bl.a. fordi jeg var holdt op med at gå ud og helst ikke ville have besøg af nogen. Jeg var så kort for hovedet, som jeg kunne være, og da vi sagde farvel, kunne jeg høre på ham, at han ikke ville ringe igen lige med det første. Det var jeg godt tilfreds med. Jeg gik ud i køkkenet igen og lavede mere kaffe, bar en ny kop ud i havestuen, og nu drak jeg af den, mens jeg lod blikket glide ned over dokumentet her og dér på skærmen. Jeg kunne mærke på mig selv, at jeg ville være den eneste, der læste om disse menneskers tilværelse, ikke engang Elin ville få lov til at kigge mig over skulderen. Da jeg havde læst, hvad jeg havde skrevet om formiddagen, så jeg mig omkring i havestuen. Bordet var omgivet af planter af alle mulige slags, som voksede om kap med hinanden op ad ruden. Men nu opdagede jeg, at Elin havde anbragt en ny blomstrende plante i en orange potte i det fjerneste hjørne. Det var en karakteristisk plante, med røde blade, og der var også en slags røde bær på den. Jeg havde aldrig før set denne art, og selv om jeg reelt slet ikke interesserede mig for blomster og sidst af alt stueplanter, kom jeg af en eller anden grund til at stirre på denne blomst. Jeg rejste mig fra stolen for at undersøge den nærmere. Da jeg bøjede mig ned mod den, opdagede jeg billen: en kæmpemæssig træbuk, der krøb sammen ved roden af planten, i den fugtige jord. Den måtte have gravet sig ned i jorden i butikken og senere stukket hovedet frem, efter at Elin havde vandet. Den var kommet langvejsfra, måske hele

vejen fra Sydamerika, jeg vidste det ikke. Jeg så dens kolossale kindbakker, og uvilkårligt stak jeg fingeren frem ligesom for at hilse på den, byde den velkommen i denne lille havestue, hvor jeg skrev en historie om personer, der aldrig havde eksisteret.

HENRETTELSEN

Slagteriet lå lige uden for byen. Vi drenge gik derud, når efteråret kom og slagtesæsonen begyndte, for at følge med udefra, når får og køer afsluttede deres gang her på jorden. Vi fik aldrig lov at komme ind, mænd i hvide kitler med blodstænk stod ved døren og viste os bort. Nogle af dem havde store knive i hånden.

Et efterår gik vi derud den første dag der skulle slagtes. Det var gråvejrs, og græsset var begyndt at visne i kanterne af vejen derud. Vi var fire sammen og gik langsomt. Transportvogne med trægitre kørte forbi os, tydeligvis på vej ud til slagteriet.

Den ældste af os, en ret speciel dreng, som blev kaldt Ebbi, havde en fårepistol i frakkelommen. Han havde nuppet den midlertidigt fra sin bedstefar, der boede i kælderen hos hans forældre, og ville have den med i dagens anledning.

»Har du tænkt dig at skyde et får?« spurgte jeg.

»Måske,« sagde han og strøg hen over pistolens udskårne skæfte. »Eller et menneske, man kan aldrig vide.«

Vi grinede alle sammen.

Et sted gik vejen langs med havet, og denne dag var havet usædvanlig gråt. Jeg følte det, som om det var af smeltet bly. Det trak sig knap nok tilbage fra strandens sten. Jeg kan huske, at jeg tænkte, at man ville kunne lave utallige projektiler af det ved at lade det størkne.

De to andre drenge var yngre end Ebbi og jeg. De var fætre og hinandens fortrolige. Faren til den ene var død for nylig af en eller anden sygdom, som jeg

ikke vidste hvad hed, men han havde været lang tid om at dø.

»Hvad døde din far af?« spurgte jeg ham pludselig, mens vi gik ad den smalle vej langs blyhavet.

»Det ved jeg ikke,« sagde han og lod svaret klinge skødesløst.

»Min bedstefar siger, at han døde af dovenskab,« røg det ud af Ebbi. Vi andre kiggede på ham, og han blev flov. »Dovenskab er dødsensfarligt. Bedstefar siger, at han nær var død af det selv,« tilføjede han ligesom undskyldende. Vi gik tavse videre et stykke tid. Så kom vi til slagteriet. Det var en stor, hvidmalet bygning med et eller andet mærkværdigt moderne kunstværk på gavlen, som sandsynligvis skulle symbolisere kvægets vej fra gårdens tun til slagteriets henrettelseskammer.

»I ved vel, at dyrene er bange for døden?« sagde jeg.

»Hvem siger det?« spurgte Ebbi. Han satte en bister mine op.

»Ikke nogen. Det er bare noget, jeg ved,« sagde jeg. De andre grinede.

Ebbi tog fårepistolen op af frakkelommen, sigtede på mig med den og hev i aftrækkeren. »Bang. Du er død!« sagde han, og de andre grinede igen. Jeg vidste naturligvis i forvejen, at pistolen ikke var ladt, men alligevel gav det et sæt i mig, da han sådan løftede den uden varsel.

»Hold op med det pjat,« sagde jeg.

Han var tydeligt fornærmet, da han stak pistolen tilbage i lommen.

Vi var nået helt hen til bygningen og hørte en vedholdende brægen, der steg op mod den grålige him-

mel. En rød Scania-transportvogn stod med bagsmækken vendt op mod den store port ved bygningens nordlige gavl. Stålgitre på begge sider af porten forhindrede, at dyrene kunne løbe ud i friheden. Vi så dem lade sig drive underdanigt ned ad bagsmækken, ind i bygningen. Ingen af os sagde noget.

Da de sidste får var ved at gå ned fra bagsmækken, fik vi lige pludselig øje på en mand, der kom gående foroverbøjet ud af halvmørket ved bagsmækken; han havde hænderne bundet på ryggen og gik langsomt bag efter fårene. Sammen med ham gik en kvinde i lasede jeans og en jakke, der gik hende til livet. Også hendes hænder var bundet. De så ikke på hinanden. Lige bag dem gik en kraftigt bygget fyr med et haglgævær og stak bøsseløbet i ryggen på kvinden. Jeg kendte ikke nogen af disse mennesker, havde aldrig set dem før. Kvinden halvvejs snublede, da hun gik ned fra bagsmækken. Vi kunne se, at hun havde svært ved at gå ned, fordi hun ikke kunne bruge armene og var i højhælede sko.

»Skal de slås ihjel?« hviskede Ebbe til mig. Jeg så på manden og kvinden, indtil de forsvandt ind ad porten. Manden med haglgæværet vendte sig om imod os og råbte hen over stålgitrene: »Gå hjem med jer, drenge! I skal ikke rende rundt her!«

Vi drejede nølende om på hælen og gik tilbage den samme vej, som vi var kommet, ad vejen i hvis kanter græsset var visnet. Ebbe tog ikke fårepistolen frem igen, og vi talte ikke om noget på vejen, kun om at havet var så blygråt og underligt tyktflydende, og at man nærmest kunne komme med en støbeform og lave tinsoldater af det.

TOETAGERS TAVSHED

De boede på to etager. I overetagen var fjernsynsstuen, og et lille soveværelse. I begyndelsen havde de sidet sammen begge to og set fjernsyn, men nu var det blevet sådan, at det kun var ham, der sad ovenpå og så endeløse programmer og film, mens hun var nedeunder og lavede noget helt andet. Fra tid til anden råbte de nogle nødvendige meddelelser fra den ene etage til den anden, om et eller andet der skulle købes dagen efter og den slags, en tur i banken eller noget andet lige så spændende.

Han var i den senere tid begyndt at sove i det lille værelse ved siden af fjernsynsstuen, og hun kom ikke med kommentarer. Det var en stiltiende overenskomst. Time efter time var den eneste lyd i huset de stemmer, der kom ud af fjernsynet og mest var på et andet sprog. Han var blevet så optaget af amerikanske kriminalfilms virkelighed, at han legede med tanken om at anskaffe sig en skudsikker vest, til hvis en eller anden på skærmen uventet sigtede på ham, som han sad dér i sofaen, lige så uskyldig. Han var holdt op med at kaste et blik i en bog. Hun læste om aftenen og til langt ud på natten, og længere endnu når han ikke kom ned for at sove i forældresoveværelset. Han havde nogle bøger i en lille reol ved siden af fjernsynet, men han åbnede dem ikke længere og havde i grunden aldrig brudt sig så meget om dem.

En aften gik hun tidligt i seng, han hørte hende råbe godnat op til ham og råbte åndsfraværende tilbage, midt i en film:

»Godnat.«

Han kunne høre, at hun gav sig til at børste tænder. Filmen i fjernsynet var fra samme land som sædvanligt. Han kendte det som sin egen bukselomme, selv om han aldrig havde sat sine ben i det. Det var et land, hvor alle havde våbentilladelse. Selv havde han ingen revolver, men han havde lyst til at få sig sådan en tingest. Det var bare ikke blevet til noget.

Han bestemte sig for at sove ovenpå, en enkelt nat mere. Filmen trak i langdrag. Da den sluttede, var kun ganske få i live, og de, der overlevede, var invalider til deres dødsdag. Det var en hårdkogt spændingsfilm. Han gik ned ad trappen og børstede sine tænder, gik så hen til soveværelset hvor hun sov (døren var lukket) og lagde øret til døren. Han kunne ingenting høre. Tavsheden i huset var total, efter at revolversmældene var døet hen. Han så en smal lysstribe komme ud under døren ud i den mørke gang, hvor han stod på bare fødder. Et øjeblik tænkte han på at åbne døren, men lod være. Han gik op ad trappen igen, forsigtigt, som det passede sig i det stille hus.

Han trak stikket til fjernsynet ud, sådan som han hver aften gjorde, fordi han var bange for ildebrand. Hans venner påstod, at han var så bange for ildebrand, at han også tog køleskabsstikket ud hver aften, men det passede ikke. Derimod havde han sat en særlig røg-detektor op oven på skabet, for en sikkerheds skyld.

Han lagde sig på sengen i det lille værelse. Det lå lidt ind under en skråvæg, og tagvinduet stod åbent. Han var næsten faldet i søvn, da han hørte fodtrin på taget. Til at begynde med troede han, det var noget han bildte sig ind, men så blev han klar over, at det var en kendsgerning. Han stod ud af sengen, åbnede vinduet på klem og kiggede ud.

Himlen var stjerneklar, men lysene fra byen dæmpede skæret fra himlen en del. Han kunne se, at det næste tagvindue, i lejligheden ved siden af, var pivåbent. Og oppe på tagryggen mellem lejlighederne sad der en mand og røg. Han kendte manden af udseende, havde sagt goddag til ham, men det var såmænd det hele, og han vidste ikke, hvad manden hed. Han var flyttet hertil for nylig.

»Godaften,« sagde han halvhøjt, med hovedet ud ad tagvinduet.

»Aften,« sagde manden på tagryggen tørt og fortsatte med at ryge, iført en stribet pyjamas, der fik ham til mest af alt at ligne en livstidsfange i en sort-hvid fængselsfilm. Han prøvede at se, om manden havde lænker om fødderne, men hvis han havde, var de usynlige. I givet fald ville han også have hørt dem slæbe hen over taget.

Han ville gerne sige et eller andet til manden, om stjernerne hvis det skulle være, men følte på en eller anden måde, at der ikke var ord til disposition. Naboen ville ryge i fred. Han tog en dyb indånding og lod sig synke ind i værelset igen, som når man kravler ned i en ubåd og lukker lugen efter sig. Han lagde sig i sengen igen og tænkte på sin kone, der lå og læste på etagen under, og han tænkte på manden, der sad på tagryggen og røg.

Han slukkede lyset.

I halvmørket mindede hans sorte T-shirt på stoleryggen ved hovedgærdet mest af alt om en skudsikker vest, som en lejemorder har lagt fra sig på et hotelværelse i Las Vegas, inden han skal sove.

BØNDERNE I POLEN

Hun kom fra Krakow hele vejen hertil, til denne fiskerby på Østfjordene, og har været her i mange år. Mange drager til hovedstaden; butikker lukker, posthuset skal til at lukke, banken lukker, men hun bliver ved med at være her. Hendes mand er sømand og som regel på havet. Hun sidder alene ved vinduet og kigger ud ligesom i en roman om en sømandshustru fra det 19. århundrede.

I vindueskarmen står alle mulige statuetter, som hun havde med sig fra Krakow. De er af træ og porcelæn, nogle små og andre store, dyr og helgener sammen på rad og række, og stirrer ud på havet sammen med hende. Det er oktober, en grå dag, alt det grønne forsvundet fra fjeldenes skrån timer. I går aftes faldt det første ganske tynde lag sne, som om en million lagner var blæst af tørresnorene og havde fordelt sig på jorden.

Det er en uge siden at hendes mor var hos hende, på sit første besøg her fra det gamle land. Manden var til havs næsten hele tiden, de to var alene i fire dage. Da hendes mor ankom, i regnvej r og storm, fortalte hun ikke ret meget om stedet, de talte mest om Krakow. Det var først den sidste dag, at hun lige pludselig, uden ydre anledning, sagde: »Her er såmænd udmærket, skat, det eneste der mangler, er et træ ude i haven, som man kan hæn ge sig i.«

Det svarede hendes datter ikke på, og moren rejste dagen efter. Hun rejste tidligt, og hendes datter lod, som om hun sov, selv om hun vidste, at hun sandsynligvis aldrig ville komme igen. Hun hørte, at hendes

mor kom ind i hendes værelse og stod ved sengegavlen, men lod som om hun lå i dyb søvn. Hun ved ikke, om det var på grund af det, som hendes mor havde sagt, men i går havde hun talt med sin mand i telefonen og sagt, at hun gerne ville have et træ i haven til næste forår.

»Hvad slags?« havde han spurgt.

»Det er lige meget,« svarede hun. »Bare et træ, der kan vokse.«

Der er fugt i vindueskarmen. Dyrene og helgenerne har fået våde fødder og ville blive forkølede, hvis ikke de var af træ og porcelæn. Hun ser postbudet komme op ad bakken, han er til fods, med en rød taske over skulderen. Nej, for resten, posten bliver ikke mere delt om, folk må selv hente deres forsendelser på posthuset, som skal lige til at lukke, omsider. Det er bare en, der har en rød taske, og han fortsætter, op forbi hendes hus, og forsvinder ned ad bakken på den anden side. Der kommer ikke andre breve end dem, man henter, og hun har heller ikke udsigt til, at nogen skriver til hende, hverken på papir eller computer; hendes dueslag er altid tomt.

Havet er gråt og oprørt ud langs med fjorden, hun ser det skumme hvidt, hvor bølgerne brydes mod skærene i fjordmundingen. Skærene er sorte og minder om tandstumper i et dødt, rådnende utyske.

Hun går ind i køkkenet og laver kaffe og henter så en bog i reolen. Det er *Bønderne* af W.S. Reymont, som hun staver sig igennem på islandsk ved hjælp af en ordbog, for at øve sig i at tale med ingen. Hun lånte den på biblioteket, lige før det blev nedlagt. Hun sætter sig igen ved vinduet i det askegrå skær med

bogen og kaffekoppen. Hun er kommet til side 27. Hun forstår kun en brøkdel af historien, og nogle gange får ordbogens forklaringer hende til at forstå endnu mindre. Enkelte gange er ordene der ikke engang. Hun ved, at et eller andet sted bag ved disse vanskeligt forståelige ord findes det Polen, som hun kendte engang, men det er hyllet i en så godt som ubrydelig tåge. Hun sætter koppen fra sig i vindueskarmen, mens dyrene og helgenerne vedbliver at stirre ud.

ANSIGTET

Jeg var gået i seng og begyndt at læse, da telefonen ringede. Jeg gad ikke stå op for at svare og lod den ringe ud. Jeg var i færd med at læse en bog, som jeg syntes var underholdende, Rockwell Kents beretning om sin rejse gennem Ildlandet, med hans grafiske illustrationer, der forklarede teksten. Jeg læste temmelig længe, sandsynligvis har klokken været to, da jeg slukkede lyset. Det gullige lysskær udefra førtes ind gennem gardinerne. Det havde sneet om aftenen, et tyndt lag overalt, de bladløse buske som filigran. Det var vinterens første sne.

Et stykke tid lå jeg på puden med åbne øjne og kiggede ud i mørket, på gardinerne. Så lod jeg øjenlågene synke i og forsøgte at slappe af. Men søvnen ville ikke komme. Utallige billeder steg op i bevidstheden, fra dagen der havde været temmelig besværlig, og andre stunder i livet, der også for de flestes vedkommende var besværlige. Jeg var særlig dygtig til at genkalde mig alt, hvad der var ubehageligt og velegnet til at gøre mig umulig. Jeg forsøgte at tænke på Rockwell Kent og hans rejse gennem Ildlandets bjerge, men tabte ham hurtigt af syne dér i bjergene og var straks begyndt at tænke på noget andet. Lige pludselig dukkede der et skummelt, stort ansigt op i bevidstheden. Jeg ved ikke, hvorfra det kom, fra hvilke afkroge af sindet, men det skræmte mig på en eller anden måde. Det var tydeligt, med stærke, ondskabsfulde træk og stikkende øjne, lignede mest af alt en maske fra et japansk teater. Jeg forsøgte at ryste det ud af hovedet, men det lykkedes ikke. Ansigtet var der stadigvæk,